

אפס ביחסי אנוש או אפס מוטיבציה? לימוד שפה עברית ותרבות ישראלית לסטודנטים דוברי אנגלית באמצעות סרטה של טליה לביא

בשנים האחרונות זכה הקולנוע הישראלי לשגשוג מסחרי, תרבותי וגם אקדמי בקנה מידה מקומי ועולמי. סרטים ישראלים מוצגים בפסטיבלים בינלאומיים, גורפים פרסים בעולם ומיצרים להיטים קופתיים. בתחום האקדמי נוספים יותר ויותר קורסים המשלבים סרטי קולנוע בלימודי היהדות.¹ כתוצאה מכך, גדלו הזמינות, התחכום והעושר הלשוני והתרבותי המאפיינים סרטים ישראלים. להצלחה הזאת יש השלכות על הוראת השפה העברית והתרבות הישראלית באוניברסיטאות דוברות אנגלית. יתר על כן, שימוש בסרטים ישראלים עכשוויים ללימוד השפה העברית והתרבות הישראלית מאפשר חקירת שפה ותרבות במצבים ייחודיים שאינם נמצאים בספרי לימוד.

במאמר זה אראה כיצד קומדיה על צעירים בני 18-20, אותו גיל של הסטודנטים הלומדים את השפה העברית, מאפשרת ללמד גם אוצר מילים ייחודי ושימושי, וגם הומור מקומי הנובע מידע תרבותי או משימוש אירוני בשפה. שימוש אירוני זה מתבטא במקרים שהצופה קורא בין השורות ומבחין בהבדל בין מה שדמות אומרת לבין מה שהיא מתכוונת, או בכך שהקורא מזהה משמעויות שונות שיש למשפט אחד. הדקויות האלה הן דבר שבא בקלות לדובר שפה ילידי, אך קשות להסברה מחוץ להקשר של שפה חיה לדובר לא ילידי. במאמר אדגים באופן מעשי כיצד אפשר להשתמש בקטע מהסרט אפס ביחסי אנוש כדי ללמד על מצבים מיוחדים כאלה. במשך השיעור אפנה את תשומת לב הסטודנטים לשימוש דו-משמעותי בשפה, לשימוש בשפת סלנג לעומת שפה יותר רשמית, שימוש מטאפורי לעומת מילולי, שימוש בשפה סרקסטית על חשבון דמות אחרת, אי הבנת מילוליות, ועוד.

קהל היעד שלי הוא סטודנטים וסטודנטיות בסמסטר הרביעי ללימודי העברית הנפגשים במשך שעה שלוש פעמים בשבוע. בשנה השנייה ללימודי העברית לסטודנטים יש בסיס במבנה השפה אבל מחסור באוצר מילים. לכן אני מאפשרת לסטודנטים לקרוא את הכתוביות של הסרט באנגלית בו זמנית להקשבה לעברית. בהמשך גם אציע אפשרויות לשימוש בסרט לסטודנטים יותר מתקדמים. פעילות צפייה בסרטים היא פעילות חובה לכל הסטודנטים ונעשית בכיתה כחלק מהמימד הלשוני והתרבותי של לימוד עברית מודרנית. לבסוף אציג משוברים מסטודנטים המעידים על היתרונות של צפייה בסרט ישראלי ללימוד השפה והתרבות.

דלית כץ היא פרופ' בחוג ללימודי דת באוניברסיטת וסטליאן במידלטאון, קונטיקט. המאמר מבוסס על סדנא שהציגה המחברת ביולי 2008 באוניברסיטה העברית בירושלים במכון ללימודי יהדות בתפוצות.

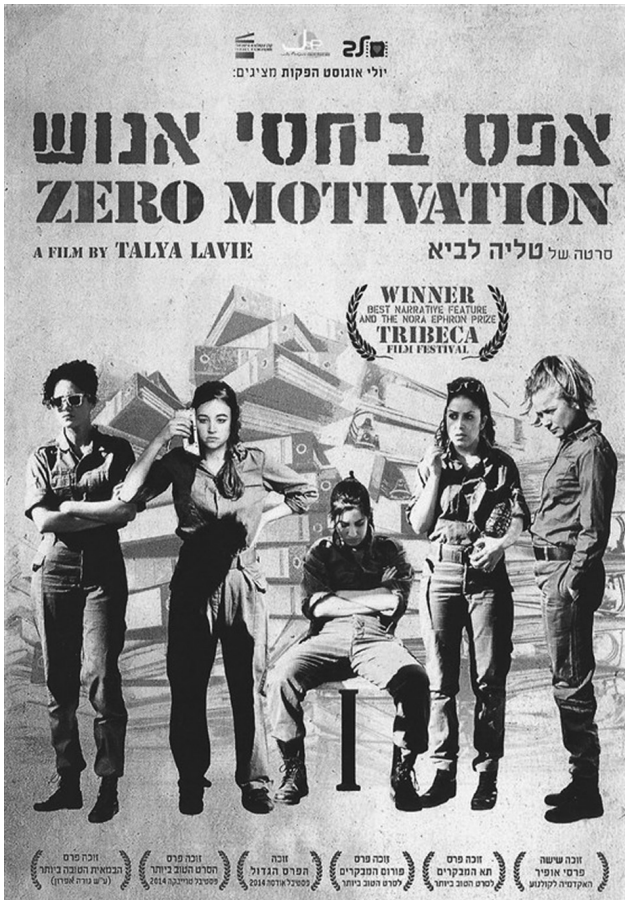
השיטה הלימודית שאני מציעה מבוססת על מעקב אחר מבנה הקטע ושיחזור בכיתה תוך כדי הסברים, הרחבה וצילומי מסך. כמו כן אחזק ואדגיש אמצעים ויזואליים להבנת מילים חדשות הנלמדות בהקשריהן. לפני הצפייה אקדים ואומר לסטודנטים שנצפה בסרט מיוחד על מלחמה מיוחדת. בניגוד לרוב סרטי המלחמה שנעשו בארץ על ידי במאים, הסרט הזה נכתב ובוים על ידי במאית, טליה לביא, ומתמקד בחוויית השירות בצבא לא של גברים אלא של נשים. כמו כן, אכתוב שאלות מנחות על הלוח, כגון: מהי הכותרת של הסרט? מי נלחם במלחמה הזאת? מה המטרה? מה השיטה? איזו מלחמה זאת? איך נלחמים? אבקש מהסטודנטים לחשוב על השאלות האלה בעת צפייתם בסרט. בנוסף אבקש מהסטודנטים לשים לב לרמזים ויזואליים ולשפת הגוף שיכולים לעזור להם להבין למה באמת מתכוונות הדמויות שבסרט ובאיזה טון הן מדברות. הקטע שבחרתי הוא הקטע שמקדם את הסרט ביוטיוב. פה צריך לציין כי יש מגוון קטעים לקידום הסרט, אך בחרתי בקטע שמדבר בעברית, עם מילים בעברית מודפסות על המסך, אך גם עם כתוביות באנגלית כדי לעזור לסטודנטים בהבנה. חשוב לציין שכדי לעקוב אחר המתודולוגיה שאתאר בהמשך, חשוב לצפות בקטע הקצר הזה שאורכו פחות משתי דקות.

www.youtube.com/watch?v=2JWtletgVM8&list=PLhPhBtLY9LoaDG6sElsns6vnFzzvb_lk

לאחר צפייה ולפי הצורך בצפייה מחדש בקטע אנסה לענות על השאלה הראשונה: מהי הכותרת של הסרט תוך העזרות באמצעים ויזואליים. לשם מציאת הכותרת צריך לצפות בכל הקטע עד לסופו. שם, באותיות גדולות שחורות על גבי רקע לבן, מופיעה הכותרת אפס ביחסי אנוש. בשלב זה אתמקד בצילום מסך בקטע המראה את הכותרת ואבקש מהסטודנטים לקרוא אותה. בשנה השנייה הסטודנטים מזיהים בקלות מספרים ולכן המילה אפס היא מוכרת. פחות מוכר הוא צירוף המילים יחסי אנוש. פה אפשר לנסות למצוא מילים שהם מכירים עם יחס כמו מילת יחס (אינטראקציה), הצורה שמילה קשורה ומתייחסת למילים אחרות, במטרה לקשר יחסי אנוש עם יחסים בין אנשים. השאלה הבאה היא מה הכותרת באנגלית ומדוע היא שונתה לאפס מוטיבציה. פה המקום לדון בהקשר התרבותי שבו בכל שפה יש ביטוי אחר לתאר חוסר תקשורת בין אנשים. באנגלית חוסר תקשורת קשור לחסר במוטיבציה ובעברית הוא קשור לצורה שאנשים מתקשרים ביניהם. אך הדבר המעניין הוא שאפס ביחסי אנוש גורם לאפס מוטיבציה ואפס מוטיבציה גורם לאפס ביחסי אנוש.

בהמשך אפשר לכתוב על הלוח את השמות של הדמויות הנשיות. כל שם וכל דרגה צבאית נראים על בצילום מסך, דבר המקל על סטודנטים בזכירת מילים חדשות. ביחד נברר למי יש דרגה צבאית הכי חשובה (סגן/ית). פה היו סטודנטים שקישרו את מחנה רמה עם מחנה קיץ רמה שבו הם השתתפו. לשם זוהר יש קונוטציות מיסטיות שכמה סטודנטים זיהו וגם שמו לב שבסרט הזה אין לזוהר משמעות נעלה אלא ההיפך, זוהר היא רב טוראית ודפי רק טוראית ונמצאת בתחתית הפירמידה הצבאית עם הכי פחות מוטיבציה.

בהמשך נדון בשאלה השלישית שכתבתי על הלוח: מה המטרה של המלחמה? אם הסטודנטים לא מכירים את המילה "מטרה" אפשר לצייר על הלוח חץ וקשת שימחישו את משמעות המילה. פה שוב אפשר להתמקד על הקטע הכתוב על המסך "המטרה

לנצח במלחמה". השאלה היא איזו מלחמה זאת? הסטודנטים מבינים שזאת לא מלחמת קרב, מלחמה של גברים, אלא מלחמה שנשים מנהלות, מלחמה שמתרחשת במשרד כדי להילחם בשעמום. פה אפשר להתמקד במסך שמתאר את השיטה שבה מתנהלת המלחמה: תיוק, שליית מוקשים, הכנת קפה וגריסה. כל אחת מהמטלות האלה מלווה באיור גרפי המדגים את משמעות המילים באופן ברור. פה אבהיר שלמילה "מוקשים" יש משמעות צבאית וגם מטפורית כמו המוקשים במשחק המחשב שאותם צריך לשלות כדי לנצח במלחמה. אחרי סטודנטים הבינו שהמטרה של דפי וזוהר לנצח במשחק מחשב, גילוי מוקשים, אפשר לשאול האם זאת גם המטרה של רמה. האזנה חוזרת לשורות הראשונות של רמה מראה שזה לא המצב. בשילוב עם סטודנטים אפשר לשחזר את המילים הראשונות של רמה:

יום (אחד) תתעוררי ותביני שהיית (שנתיים) בצבא ולא תרמת (כלום) לא

טבעת חותם

אז הנה ההזדמנות שלך (לתת) תרומה (קטנה) לצה"ל.

המילים שכתבתי בסוגרים הן המילים שאבקש מהסטודנטים להשלים. כמובן אפשר

לשנות אותן לפי שיקול דעת המרצה. במילים אלה, רמה מוכיחה את זוהר על כך שהיא לא תרמה כלום לצבא. אבל הביטוי "לטבוע חותם" שקרוב לפועל היותר מוכר "לתרום" הוא בעברית גבוהה ועומד בניגוד לשאר המילים המוכרות יותר במשפט. הסטודנטים הבחינו שגם שפה גבוהה לא עוזרת לבנות מוטיבציה אצל הבנות, דבר המחוזק על ידי התנהגות פיזית כושלת של רמה היורקת על הבנות תוך כדי דיבור ושופכת אוכל על עצמה, ומחוזק על ידי משיכת הכתפיים האי אכפתית של זוהר. למרות הניסיונות של רמה לעלות את הרמה של השלישות אשר בפיקוחה ולהראות שנשים יכולות לנהל למופת שלישויות, המטה תחת פיקוחה זוכה לכינוי הגנאי שלישוק עם האסוסיאציה של חוסר סדר השורר בשוק. השאלה המתבקשת לדיון בכיתה היא: למי יש אפס ביחסי אנוש ולמה? זאת שאלה מעניינת במיוחד מכיוון שלרמה יש הרבה מוטיבציה אבל חוסר מיומנות ביחסי אנוש, דבר שהופך את תרגום הכותרת לאנגלית לבעייתי ולא מדויק.

כדי לענות על השאלה האחרונה הכתובה על הלוח איך נלחמים צריך לודא שהסטודנטים מכירים את המילה "נשק" ואם הם לא מכירים אותה אפשר ללמד אותה. במלחמות בשדה קרב משתמשים בכלי נשק חם, אולם במלחמה משרדית הבנות משתמשות באקדח סיכות שיוכל להיות מסוכן וגם פוגע כאשר מצמידים אותו לראש כפי שדפי עושה, או כשמכוונים אותו כלפי מישהו אחר, כפי שדפי זוהר עושות אחת כלפי השנייה, מה שגורם לבנות להילחם זו בזו הוא השעמום המשרדי, והמלחמה שלהן היא מלחמה נגד השעמום והחיים המונוטוניים בבסיס מבודד בארץ. זאת גם הסיבה שדפי כל כך רוצה לשרת בקריה, בסיס הממוקם בלב תל אביב, מרכז החיים התרבותיים בארץ, המקום היחיד שדפי יכולה לדמיין את עצמה לבושה במדים והולכת בנעלי עקב. השעמום הוא שגורם לדפי לומר "בא לי למות" ו"כבד לי על הנשמה". בכיתה מעניין לציין שהתרגום האנגלי לביטוי האחרון ממש היה שונה והתייחס להצעה של זוהר לשאת את התיק של דפי במקום למימד הרוחני של המילה "נשמה" בעברית. גם את הביטוי "את אשכרה לא יודעת מה אנחנו עושות כאן" שמתריסה אחת הבנות כלפי דפי שונה באנגלית *we're laidback around here*. זאת הזדמנות לדיון בתרגום מילולי לעומת תרגום תרבותי והאם זה עובד.

כמובן שצפייה בקטע קצר כזה מעלה בקרב הסטודנטים הרבה שאלות פתוחות כמו: מי ינצח במלחמה ובאיזה מחיר. האם דפי תעבור לקריה? מה יקרה לשלישות של רמה? האם היא תיהפך לשלישוק? שאלות כאלה תורמות ליצירת מוטיבציה גבוהה בקרב הסטודנטים ומדרבנות אותם לצפות בסרט במלואו בזמן החופשי שלהם. בכיתות מתקדמות (מתחילת סמסטר חמישי והלאה שזאת השנה השלישית באוניברסיטה שלנו). אפשר לבקש מהסטודנטים לצפות בכל הסרט בבית ולדון בו ביחד בכיתה. אפשרות אחרת היא להראות את סרט הגמר של טליה לביא (שגם הוא נמצא במלואו ביוטיוב) חיילת בודדת בכיתה ולהשוות אותו לאפס ביחסי אנוש.

שאלון שנתתי לאחר הצפייה הכיל שלוש שאלות: מה תרם השימוש בסרט ללימוד השפה העברית והתרבות הישראלית? האם שימוש בסרט נתן לכם מוטיבציה ללמוד בעוד קורסים בעברית? האם תרצו לראות עוד סרטים ישראלים כחלק מלימודי העברית? למה? כמו כן ביקשתי מהסטודנטים לתת כותרת שונה לסרט. בנוסף, השארתי חלק פתוח להערות כלליות.

כל ששת הסטודנטים הרשומים בקורס הביעו תגובות חיוביות ונלהבות בקשר

לחויית הצפייה בסרט. כל הסטודנטים ענו בחיוב על השאלה האם ירצו לצפות בעוד סרטים ישראלים.

לפי ה Modern Language Association בין השנים 2009-2013 הייתה ירידה של 19.4 אחוזים במספר הסטודנטים שנרשמו ללימודי עברית באוניברסיטאות באמריקה.² כתוצאה מכך, מוטלת האחראיות על המרצים למצוא דרכים חדשות ויצירתיות בכדי לתרום לעלייה בהרשמה לשיעורי עברית ובכך לשמר את לימוד העברית באקדמיה. לימוד בעזרת סרטים ישראלים³ מושך סטודנטים לכיתות העברית,⁴ מאפשר להם להתקשר באופן אישי לשפה ומעגן את לימודי השפה בתרבות הישראלית העכשווית. כתוצאה מכך, סטודנטים המעורבים יותר בלימודי העברית יותר מוכנים להתחייב ולהמשיך בלימודי העברית. המאמר הזה התרכז באפשרות אחת – שימוש בסרטים, אולם האפשרויות הנולדות משימוש בסרטים ישראלים עכשוויים ללימוד השפה העברית והתרבות הישראלית באוניברסיטאות הן עשירות, יצירתיות ומוגבלות רק על ידי אפס מוטיבציה.

ביבליוגרפיה

.Sokoloff, Naomi. (2014). *Cinema Studies/Jewish Studies*, 2011-2013. *AJS Review* 1

pp 143-160 doi:10. 1017/S0364009414 ,38

www.mla.org/Resources/Research/Surveys-Reports-and-Other-Documents/Teaching-Enrollments-and-Programs/Enrollments-in-Languages-Other-Than-English-in-United-States-Institutions-of-Higher-Education

Hakak, Lev. *Modern Hebrew Literature Made into Films*. University Press of America, .3
2001, 234 pages

Hakak, Lev. "Teaching Modern Hebrew Literature Made into Films in English .4 Translation", in *Hebrew Higher Education*, University of Wisconsin, Vol. 13, , 2010, pp. 131-138.